

PREVARE U KONTEKSTU UPRAVLJANJA VANREDNIM SITUACIJAMA

Snežana Knežević

Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu
Korespondencija: snezana.knezevic@fon.bg.ac.rs; Tel.: +381-63-345-
230

Stefan Milojević

Preduzeće za reviziju, računovodstvene, finansijske i konsalting
usluge „Moody's Standards“ doo Beograd, sektor „Fraud Prevention
and Fraud Investigations; aviation.adviser@gmail.com

Miljan Adamović

Apotekarska ustanova „ZDRAVLJE LEK“ Kragujevac; zdravlje-
lek@gmail.com

Jovan Travica

Poslovni fakultet, Univerzitet Singidunum, Beograd;
j.travica@singidunum.ac.rs

Apstrakt: Prevarna radnja (prevara) je reč koja ima značajnu težinu. Da bi se sprečio nastanak prevara, neophodno je identifikovati šta su uzroci prevare i napraviti plan za njihovo sprečavanje. Različiti su mogući uzroci koji podstiču ljude da izvrše prevaru. Nezavisno od razlike u kulturi, tradiciji, običajima, sve kulture prevaru, mito i korupciju tretiraju kao radnje koje su zabranjene i neetičke. Vanredne situacije se dešavaju nepredvidivo i dovode do toga da pojedinci i organizacije odmah prebace svoj fokus i pažnju na rešavanje situacije. Tokom pandemije ili velikih prirodnih katastrofa, dolazi do ograničenja u mogućnosti upravljanja rizicima od nastanka prevarnih radnji, koje mogu imati razne oblike i izazivati velike ekonomske i druge posledice. U ovom radu se diskutuje o uzrocima i problemima vezanim za pojavu prevara koje su specifične za vanredne situacije. Biće ukazano i na razne kontrolne aktivnosti koje se mogu preduzeti tokom vanredne situacije da bi se rizik od nastanka prevarnih radnji sveo na najmanji mogući nivo.

Ključne reči: prevare, upravljanje, vanredne situacije, kontrolne aktivnosti.

1. Uvod

Izvori katastrofa su različiti, geološki, meteorološki, biološki i tehnološki, međutim, rezultati i efekti katastrofa su od interesa za društvene nauke (Ocal, 2019). Prirodne katastrofe su štetni i čestoneizbežni događaji koji menjaju živote velikom broju ljudi. Iako mnoge katastrofe mogu da zbliže ljude i zajednice sa dobrim namerama, one takođe mogu privući oportunističke prevarante. Poslednja stvar sa kojom bi žrtve katastrofe trebalo da se suoče jeste da ne dobiju pomoć i sredstva koja su im potrebna da ponovo izgrade svoje živote (ACFE). Cvetković & Kezunović (2021) ističu da se ne može zaključiti postojanje neke strategije na osnovu koje su građani pripremani uslučaju tehničko-tehnološke katastrofe. Katastrofe ne samo da ometaju svakodnevne aktivnosti, već i utiču na egzistenciju pojedinaca, uzrokujući veće implikacije na društvene uslove, ali i na ekonomske aktivnosti i napredak, kao i emocionalni i psihološki uticaj na pojedince (Rico, 2019).

Katastrofe nanose gubitke ljudima i stambenim područjima, uzrokuju prekid normalnog života i mehanizma donošenja odluka, urušavaju komunikaciju i oštećuju infrastrukturu, a imaju negativan uticaj na investicije (Ocal, 2021). Dolazi do jačanja intenziteta katastrofa i njihove frekventnosti iniciranih klimatskim promenama. Nepredvidive i razorne posledice rastuće globalne temperature inicirale su alarm za brzo reagovanje u energetici i drugim segmentima. Oblast komunikacije o riziku obuhvata najveći deo naučne literature o pripravnosti fokusirajući se na različita sredstva i mere koje koriste rizične populacije, da primaju, pristupaju i koriste informacije koje deluju i kao upozorenje i kao znak za pripremu za katastrofu (Mano *et al.*, 2019).

Štrbac & Tomić (2021) ističu da se države koje imaju jasno definisan zakonski okvir, kao i uspostavljene sisteme upravljanja vanrednim situacijama lakše nose sa ovakvim situacijama. Pojedinci se sve više oslanjaju na internet kao glavni izvor informacija vezanih za vanredne događaje. Kada se suoče sa iznenadnim katastrofama ili katastrofama koje čekaju, ljudi pribegavaju internetu u potrazi za jasnim, aktuelnim i tačnim uputstvima o tome kako da se pripreme i reaguju na takve hitne slučajeve (Friedman *et al.*, 2008).

Prevare i problematika upravljanja rizikom od nastanka prevarnih radnji upućuju na nedostatke specijalizovanih znanja i potrebe da se pored internih i eksternih revizora, uključe i drugi, kao što su računov-

vođe i inspektorati koji prilikom istraga i drugih nedozvoljenih dela, mogu dati mišljenja u vezi sa pravnim, poslovnim i drugim potrebama (Vukelić, 2014). Takođe, bitno je imati u vidu da nepostojanje sistema interne kontrole u organizacijama povećava rizik od nastanka prevarnih radnji i smanjuje mogućnost za koruptivne radnje. Uvođenje i primena savremenih informacionih tehnologija pozitivno utiče na smanjenje mogućnosti za nastanak prevara, ali i povećava mogućnost za njihovo otkrivanje (Mitrović & Milašinović, 2020).

2. Uloga državnih i nedržavnih subjekata i akademske zajednice u vanrednim situacijama

“Integrisano upravljanje prirodnim katastrofama pretpostavlja da ljudi mogu prepoznati, identifikovati i proceniti mnoge rizike od prirodnih katastrofa (Cvetković & Martinović, 2021).” Postalo je jasno da pomoć u katastrofama treba da pređe sa dobrih namera ili pristupa zasnovanog na dobrotvornim akcijama na profesionalan odgovor orijentisan na ishod (Jensen *et al.*, 2019). Pored ostalog, na taj način bi se uticalo na povećanje efikasnosti upravljanja rizikom od nastanka prevarnih radnji i zloupotreba. Kako ističu Vukadinović & Obradović (2018), trougao prevare je prvi model koji je koncipiran na osnovu sprovedenog empirijskog istraživanja kako bi mogao da se upotrebljava u identifikaciji prevarnih radnji.

Kada su u pitanju vanredne situacije, evidentno je da je izraženija potreba za posebnim angažovanjem državnih organa, s jedne strane, kao i različitih nedržavnih subjekata, s druge strane. Među državnim organima se posebno ističe važna uloga Ministarstva unutrašnjih poslova, dok bi posmatrajući nedržavne subjekte, značajnu ulogu moglo imati privatno obezbeđenje (Lončar *et al.*, 2019). Kako ističe Janković, (2021, 41), policija je do sada igrala i igra veoma važnu ulogu u borbi protiv pandemija u akutelnoj situaciji. On ukazuje na to da su poslednji događaji ukazali na potrebu da se što više pažnje posveti ulozi policije u vanrednim situacijama izazvanim pandemijama (epidemijama) zaraznih bolesti.

Menadžeri bezbednosti u katastrofama treba da predvide verovatne opasnosti u okviru scenarija planiranja i pripreme zalihe imovine kako bi olakšali donošenje pravovremenih odluka o bezbednosti. Važno je znati da upravljanje bezbednošću od katastrofa počinje odmah i pruža stalne smernice u realnom vremenu upravljanjem incidentom na svim nivoima vlasti (Reissman & Howard, 2008).

Donošenje odluka u vanrednim situacijama zahteva netradicionalan pristup i alate koje karakteriše nehijerarhijska struktura i fleksibilnost (Kapucu & Garayev, 2011). Dinamično okruženje koje se odnosi na katastrofe čini imperativnim ulaganje u međusektorsku i međuagencijsku saradnju i koordinaciju.

Akadske institucije doprinose širokom spektru resursa kao odgovor zajednice na katastrofe. Njihovo učešće i obim njihovog angažovanja je promenljivo i pod uticajem (Dunlop *et al.*, 2014):

- (1) njihovih resursa;
- (2) postojećih odnosa sa organizacijama za javno zdravlje i upravljanje vanrednim situacijama;
- (3) strukture i organizacionog položaja školske kancelarije za planiranje i reagovanje u slučaju katastrofa;
- (4) percepcije odgovornosti i linija vlasti.

Fasilitatori angažovanja uključuju:

- (1) dostupnost stručnosti fakulteta ili posebnih programa obuke;
- (2) prisustvo akademskog osoblja u odborima za planiranje javnog zdravlja i upravljanja vanrednim situacijama;
- (3) ugovore o fakultetima i studentsku praksu;
- (4) sistem komandovanja incidentima ili aktivnosti u vanrednim situacijama obuka akademskog osoblja;
- (5) postojanje uzajamne pomoći ili memoranduma o sporazumima.

Važno je istaći ulogu koju imaju nadležni organi, institucije i organizacije u segmentu korišćenja rezultata najznačajnijih istraživanja i stečenih saznanja, u svojim obrazovnim aktivnostima, a sve u cilju poboljšanja percepcije rizika kod stanovništva. Na ovaj način se stvaraju uslovi za sprovođenje preventivnih aktivnosti (Perić & Cvetković, 2019). Učestalost prirodnih katastrofa i katastrofa izazvanih ljudskim faktorom, zajedno sa sve većim potencijalom za vanredne situacije u javnom zdravlju, naglašava potrebu za edukacijom o spremnosti za vanredne situacije. Imajući u vidu da su medicinske

sestre najveća grupa zdravstvenih profesionalaca koji zadovoljavaju potrebe onih koji su pogođeni katastrofama i vanrednim situacijama u javnom zdravstvu, škole medicinskih sestara moraju da pripreme diplomce koji poznaju upravljanje vanrednim situacijama u slučaju katastrofa i javnog zdravlja.

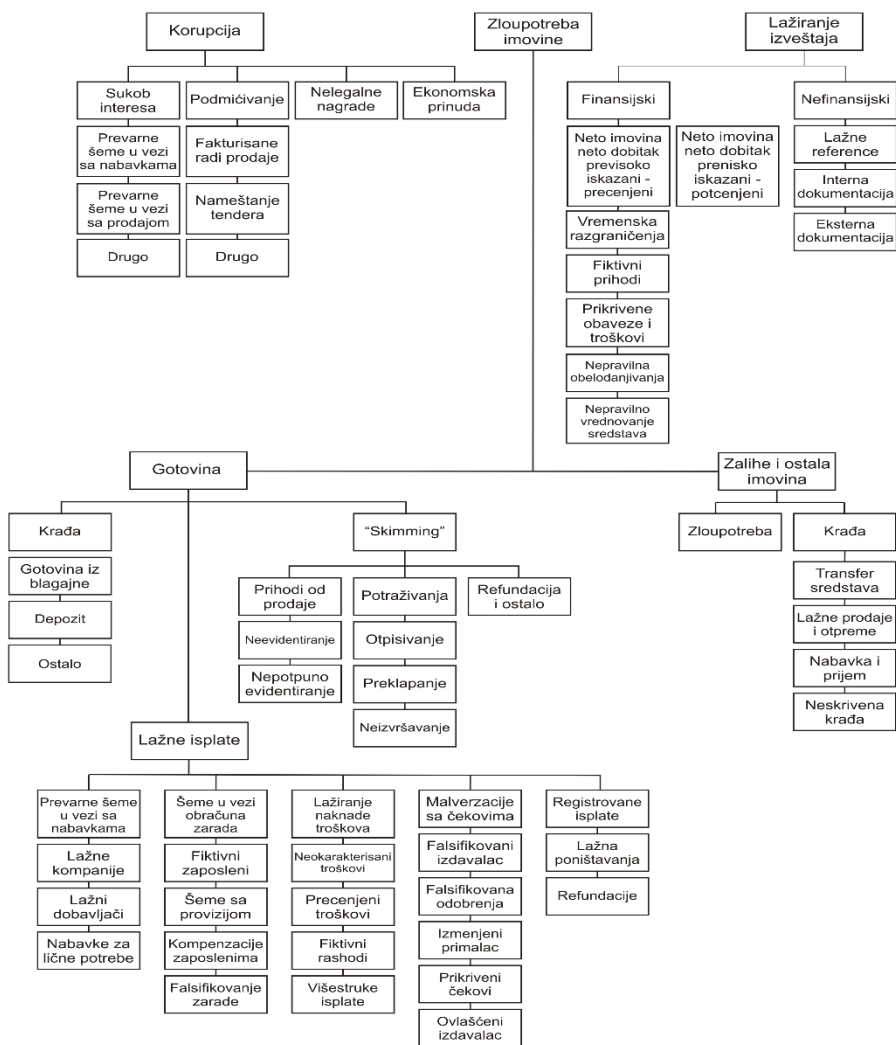
3. Prevarne radnje, forenzičko računovodstvo i revizija

Živimo u svetu u kojem se nepoštenje povećava i to utiče na sve nas. Utaja poreza, prevare u socijalnom osiguranju, lažni odštetni zahtevi kod osiguranja i prevare sa kreditnim karticama su samo neke od prevara (Knežević *et al.*, 2021a). Analiza kriminalnog ponašanja bila je centralna, ali ograničena komponenta u ranom razvoju studija katastrofa kao oblasti u nastajanju (Aguirre & Lane, 2019). Postoje društvene nauke o kriminalu u katastrofama, ali to nije tipična tema istraživanja. Na primer, bilo je 83842 citata koji koriste reč "katastrofa" u Veb of Science (konsultovano 26. aprila 2019.), ali samo devet članaka kada je pretraga spojila reči „kriminal“ i „društvene nauke“.

U nastavku je predstavljeno tzv. drvo prevara (slika 1) gde je data detaljna ilustracija prevara. Najmanje detaljna granča nalazi se pod nazivom „korupcija“, zatim je detaljnije razrađena granča pod imenom „zloupotreba imovine/sredstava“ i najzad, granča koja se odnosi na „lažiranje izveštaja“ (Knežević, 2019).

Sertifikovani istraživači prevara uglavnom dele prevare na četiri dela:

- (1) sukob interesa;
- (2) podmićivanje;
- (3) iznuda (ekonomska ucena);
- (4) ilegalne nagrade

Slika 1: ACFE drvo prevara. Izvor: Report to the Nation, 1996. Institute of Certified Fraud Examiners

Od svog nastanka u Americi, forenzičko računovodstvo je postalo velika briga naučnika u različitim zemljama. Forenzičko računovodstvo može da sprovede moćne pravne, ekonomske, društvene i političke funkcije. Stručne delatnosti forenzičkog računovodstva imaju za cilj očuvanje poretka društvene svojine (Renzhou, 2011).

Revizorska profesija garantuje pouzdanost finansijskih izveštaja (Brown *et al.*, 2020). Postavlja se pitanje da li tradicionalni nastavni plan i program računovodstva u obrazovnim isitucijama u našoj

zemlji uključuje dovoljan broj zakona, identifikaciju kriminalnog ponašanja, analitička tumačenja lažnih transakcija i poznavanje sudskih postupaka potrebnih za pravilno obrazovanog forenzičkog revizora. U skladu sa tim, potrebno je razmotriti i pitanje obučenosti forenzičkog računovođe za pisane i za verbalne veštine komunikacije radi sumiranja važnih dokaza tokom revizija, ali i u svrhu efikasnog izveštavanja o nalazima (Knežević *et al.*, 2021b).

4. Prevencija i pružanje pomoći

Troškovi prevencije su mnogo niži od troškova identifikovanja prevarnih radnji i zloupotreba primaoca pomoći u vanrednim situacijama. U svrhu prevencije se preporučuje primena automatizovanih sistema za kreiranje baze podataka učesnika u programu pomoći, npr. bonova za hranu. Za praćenje donacija i prevarnih radnji je bitna dobra praksa i konsolidovanje potraživanja iz osiguranja u sveobuhvatnu bazu podataka sa informacijama o štetama. U tom kontekstu, posebno se ističe značaj prediktivnog znanja. Pored toga, bitno je pomenuti i razne organizacije, kao što je to na primer Crveni krst, koji može da ima važnu ulogu u proveravanju adrese putem sudskih evidencija, računa i drugih mehanizama radi otkrivanja lažnih zahteva. Potvrđujući da se podnosilac zahteva kvalifikuje za pomoć u slučaju katastrofe, još je jedan mehanizam koji može da bude veoma koristan u sprečavanju i otkrivanju prevarnih radnji (Brody, 2006; ACFE, 2016) .

Identifikacija humanitarnih radnika i nadzor nad praksom zapošljavanja minimizuju prevarne radnje u slučaju katastrofe. Česti su slučajevi gde se od strane nadležnih lica prima mito radi odobravanja lažnih zahteva za pomoć u slučaju nastanka šteta zbog nastalih prirodnih katastrofa. Važno je razmotriti i pitanje efikasnije realizacije projekata, te naglasiti da dinamički zadaci donošenja odluka nastaju tokom životnog ciklusa projekta i potrebno je donositi uzastopne odluke (Guo & Kapucu, 2019).

Jedan od načina da se potencijalni počinioci odvrate od činjenja prevara, jeste da se imena osumnjičenih i iznosi navodnih prevara obelodane javno. Pojedine organizacije u svetu objavljuju listu uhapšenih i osuđenih lica za prevare koje su realizovali u nekoj oblasti, a čest je slučaj da se to radi u osiguranju. Jačanje prevencije može se podstaći obrazovanjem javnosti i zaposlenih o prevarama u slučaju katastrofe i načinima prijavljivanja osumnjičenih lica (potencijalnih

izvršitelja prevarnih radnji). Jedan od dobrih primera za to je Naučno društvo za upravljanje rizicima koje kroz izdanje časopisa i promotivne video zapise pruža jaku edukativnu podršku. Iako veliki događaji utiču na celo društvo, njihov uticaj na ugrožene grupe je očigledniji. Deca i omladina pripadaju ovoj kategoriji, te ih je stoga potrebno uzeti u obzir za posebno planiranje i obrazovanje (Khorram-Manesh, 2017). Kako ističe Cvetković (2019), „može se pretpostaviti da stariji ljudi, zbog svojih ograničenja u brzini i efikasnosti kretanja, nižeg fiziološkog otpora, bogatog iskustva, u većoj meri sagledavaju rizike kako bi bili adekvatno pripremljeni za reagovanje u takvim situacijama“. Takođe, za efikasno upravljanje vanrednim situacijama je važno da postoji otvorena i istinita razmena ideja između organizacija koje učestvuju u aktivnostima reagovanja na vanredne situacije, gde bi krajnji cilj bio dijaloga radi olakšanja koordinacije i unapređivanja saradnje tokom vanrednih situacija.

Preuzimanje odgovornosti za spremnost i reagovanje je od vitalnog značaja za smanjenje potencijalne štete i ubrzanje oporavka od bilo kog neželjenog događaja, velikog ili malog (Dupepe *et al.*, 2018). Odgovornost je najefikasnija motivacija za sprečavanje i otkrivanje prevara u slučaju katastrofe. Jedan od načina da se preventivno reaguje, pored ostalog, jeste i prilagođavanje revizijskih procedura radi uzimanja u obzir povećanog rizika od prevare i korupcije u urgentnim slučajevima nakon katastrofe.

Mnoge globalne organizacije imaju veoma važnu ulogu u upravljanju rizikom od nastanka prevarnih radnji u slučaju nastanka katastrofa. Ujedinjene nacije su, na primer, angažovale PricewaterhouseCoopers da unaprede onlajn sistem UN za praćenje donacija i praćenje prevara (Fiedman, 2008). Pored toga, poznat je slučaj da nije bilo moguće da se nastave donacije dok lekari bez granica ne dokumentuju prethodne troškove. Posebno je važno istaći i ulogu Svetske banke u upravljanju aktivnostima koje se odnose na pomoć u slučaju katastrofa.

Industrija osiguranja je, naravno, odgovorna svojim akcionarima i osiguranicima. Osiguravajuća društva su uspostavila posebne istražne jedinice za identifikaciju i istragu sumnjivih potraživanja. Potrebno je dizajnirati programe za definisanje korektivne aktivnosti u slučaju nastanka prevarnih radnji.

Profesionalni volonteri su posebno važni u aktivnosti koje slede nakon katastrofe. Američki institut sertifikovanih javnih računovođa i Pore-

ska služba rade zajedno na pružanju pro-bono poreske pomoći žrtvama uragana koje dolaze u centre za oporavak od katastrofe. I sertifikovani istražitelji prevara (prevarnih radnji - CFE) su svakako pomogli u pružanju volonterskih usluga u oblastima katastrofa. U stvari, CFE bi mogli biti najkvalifikovaniji pojedinci za pružanje pomoći kada dođe do katastrofe (ACFE). Za to su potrebne validne analize finansijskih podataka (Knežević *et al.*, 2021c). Obradović *et al.* (2021) ističu da je bitna i veća posvećenost regulatornih organa većoj dostupnosti finansijskih izveštaja. Potreba za prevencijom i detekcijom prevarnih računovostvenih radnji proizilazi iz značaja potencijalnih posledica koje obmanjujući finansijski izveštaji mogu da izazovu (Dimitrijević *et al.*, 2018). Važnost sprečavanja i utvrđivanja kompjuterskog kriminala je bitna, kako na nivou preduzeća, tako i na nivou države, zbog ugrožavanja ili nastanka prevara koje mogu ugroziti tačnost i potpunost finansijskih informacija (Mitrović & Milašinović, 2021).

5. Zaključak

Katastrofe izvlače ono najbolje iz ljudi, ali naravno, i ono najgore. Katastrofalni događaji su često povod prevarnih radnji. Razne su prevarne šeme, kao i uslovi u kojima one nastaju, kao i metode prevencije i otkrivanja.

Posebno važnu ulogu u upravljanju vanrednim situacijama imaju razne vrste međudržavnih sporazuma o uzajamnoj pomoći koji olakšava podelu resursa tokom i nakon katastrofa. Pored toga, potrebno je podsticati razvoj profesije forenzičkog računovođe u nacionalnim okvirima, ali i na globalnom nivou.

Nesumnjiva je uloga akademske zajednice u iznalaženju najboljih metoda za upravljanje rizikom od nastanka prevarnih radnji i zlupotreba. Poseban doprinos u tom smislu ima iznalaženje naprednih softverskih rešenja, sa fokusom na segment veštačke inteligencije i mašinsko učenje.

Reference

1. Öcal, A. (2019). Natural Disasters in Turkey: Social and Economic Perspective. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(1), 51-61. <https://doi.org/10.18485/ijdrm.2019.1.1.3>.

2. <https://www.acfe.com/disasterfraud/>, pristupljeno 23.12.2021.
3. Cvetković, V., Kezunović, A. (2021). Bezbednosni aspekti zaštite kritične infrastrukture u antropogenim katastrofama: studija slučaja Beograda, poglavlje u knjizi: „Forenzičko računarstvo, istražna radnja, ljudski faktori primenjenjalati, udžbenik, Fakultet organizacionih nauka, Beograd, str. 860-883.
4. Rico, G. (2019). School-Community Collaboration: Disaster Preparedness towards Building Resilient Communities. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(2), 45-61.
5. Ocal, A. (2021). Disaster management in Turkey: a spatial approach. *International Journal of Disaster Risk Management*, 3(1), 15-22. <https://doi.org/10.18485/ijdrm.2021.3.1.2>.
6. Mano, R., Kirshcenbaum, A., & Rapaport, C. (2019). Earthquake preparedness: A Social Media Fit perspective to accessing and disseminating earthquake information. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(2), 19-31.
7. Štrbac, K., & Tomić, D. (2021). Menadžment vanredne situacije tokom epidemije KOVID-19 u Republici Srbiji. *Serbian Journal of Engineering Management*, 6(2), 73-
8. Friedman, D.B., Tanwar, M., T., Richter, J.V.E.R. (2008). Evaluation of Online Disaster and Emergency Preparedness Resources. *Prehospital and Disaster Medicine*, 23(5), 438–446. doi:10.1017/s1049023x00006178.
9. Vukelić, G. (2014). Prevare i foreznika. Konferencija o bezbednosti informacija BISEC, 18 jun, 2014, Univerzitet Metropolitan, str. 47-53.
10. Mitrović, A., & Milašinović, M. (2020). Specifics of financial reporting of hotel companies in the Republic of Serbia. *Scientific Conference Accounting and audit in theory and practice* (pp. 33-45). Banja Luka, Republika Srpska: Banja Luka College.
11. Cvetkovic, V., & Martinović, J. (2021). Innovative solutions for flood risk management. *International Journal of Disaster Risk Management*, 2(2), 71-100. <https://doi.org/10.18485/ijdrm.2020.2.2.5>.
12. Jensen, G., Bar-On, E., Wiedler, J.T., Hautz, S.C., Veen, H., Kay, A.R., Norton, I., Gosselin, R.A., von Schreeb, J. (2019). Improving Management of Limb Injuries in Disasters and Conflicts. *Prehospital Disaster Med.* 34(3), 330-334. doi: 10.1017/S1049023X19004242. Epub 2019 Apr 26. PMID: 31025618.

13. Vukadinović, P., Obradović, M. (2018). Teorijski i empirijski aspekti troyglaprevare. *Revizor*, 21(81), 39-49.
14. Lončar, Z. J., Radivojević, N. P., Radošević, R. S., & Mirković, V. M. (2019). Saradnja policije i privatnog obezbeđenja u vanrednim situacijama u Republici Srbiji - stanje i mogućnosti. *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad*, 53(1), 113-131. <https://doi.org/10.5937/zrpfns53-22005>.
15. Janković, B. (2021). The role of the police in disasters caused by pandemic infectious diseases. *International Journal of Disaster Risk Management*, 3(1), 41-50. <https://doi.org/10.18485/ijdrm.2021.3.1.4>.
16. Reissman, D.B., Howard, J. (2008). Responder safety and health: preparing for future disasters. *Mt Sinai J Med*. 75(2), 135-41. doi: 10.1002/msj.20024. PMID: 18500715.
17. Kapucu, N. & Vener, G. (2011). Collaborative Decision-Making in Emergency and Disaster Management. *International Journal of Public Administration*, 34(6), 366–375.
18. Dunlop, A.L., Logue, K.M., Isakov, A.P. (2014). The engagement of academic institutions in community disaster response: a comparative analysis. *Public Health Rep.* 29 Suppl 4, 87-95. doi: 10.1177/00333549141296S412. PMID: 25355979; PMCID: PMC4187311.
19. Perić, J., & Cvetković, V. (2019). Demographic, socio-economic and psychological perspective of risk perception from disasters caused by floods: case study Belgrade. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(2), 31-45. <https://doi.org/10.18485/ijdrm.2019.1.2.3>.
20. Knežević, S., Milojević, S., Paunović, J. (2021a). Razvoj forenzič-kogračunovodstva i izazovi u savremenom okruženju, *Revizor, časopis za teoriju i praksu*, 95-96, str. 77-90. DOI: 10.5937/Rev2196077K.
21. Aguirre, B.E. & Lane, D. (2019). Fraud in disaster: Rethinking the phases. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 10123. doi:10.1016/j.ijdr.2019.101232.
22. Knežević, S. (2019). *Finansijsko izveštavanje*, izdanje autora, Beograd.
23. Renzhou, D. (2011). Research on Legal Procedural Functions of Forensic Accounting. *Energy Procedia*, 5, 2147–2151.

24. Brown, A., Milašinović, M., Mitrović, A., & Knežević, S. (2020). Are audit opinions related to bankruptcy forecasting of companies listed on the Sector A-Agriculture, forestry and fisheries? *Fresenius Environmental Bulletin*, 29(11), 9899-9905.
25. Knežević, S., Milojević, S., Špiler, M. (2021b). Edukacija o forenzičkom računovodstvu u vezi sa praksom, *Revizor - časopis za teoriju i praksu*, 95-96, str. 35-49.
26. Brody, 2006, Natural catastrophe and disaster fraud, <https://www.fraud-magazine.com/article.aspx?id=4294967697&Site=ACFEWEB>.
27. Guo, X., & Kapucu, N. (2019). Examining Stakeholder Participation in Social Stability Risk Assessment for Mega Projects using Network Analysis. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(1), 1-31. <https://doi.org/10.18485/ijdrm.2019.1.1.1>
28. Khorram-Manesh, A. (2017). Youth Are Our Future Assets in Emergency and Disaster of Disaster Risk Management, 1(2), 61-75. <https://doi.org/10.18485/ijdrm.2019.1.2.5>.
29. Cvetkovic, V. (2019). Risk Perception of Building Fires in Belgrade. *International Journal of Disaster Risk Management*, 1(1), 81-91. <https://doi.org/10.18485/ijdrm.2019.1.1.5>.
30. Dupepe, L.M., Donaho, J.C., Roble, G. (2018). Emergency Response and Management. In: Weichbrod RH, Thompson GA, Norton JN, editors. *Management of Animal Care and Use Programs in Research, Education, and Testing*. 2nd ed. Boca Raton (FL): CRC Press/Taylor & Francis; 2018. Chapter 17. PMID: 29787220.
31. Knežević S., Milojević, M., Nikolovski, S., Milojević, S., & Travica, J. (2021c). Analysis of key financial performance indicators of private laboratories. In: Runcheva Tasev H, Makrevska Disoska E, eds. *Business Threats and Opportunities in the Western Balkans*. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, p.147-164.
32. Obradović, V., Milašinović, M., & Bogićević, J. (2021). Obelodanjivanje o segmentima u finansijskim izveštajima akcionarskih društava u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj. *Ekonomskihorizonti*, 23(1), 55-70, <https://doi.org/10.5937/ekonhor21010550>.
33. Dimitrijević, D., Obradović, V., & Milutinović, S. (2018). Indicators of fraud in financial reporting in the Republic of Serbia. *Teme*, XLI-I(4), 1319-1338, <http://dx.doi.org/10.22190/TEME1804319D>.

34. Mitrović, A., & Milašinović, M. (2021). Računovodstveni informacionisistemi i prevarne radnje. U Knežević, S. (Ured.) *Forenzičko računovodstvo, istražne radnje, ljudski faktori primenjeni alati* (str. 113-130). Beograd: Fakultet organizacionih nauka.

FRAUD IN THE CONTEXT OF EMERGENCY SITUATIONS

Snežana Knežević

Faculty of Organisational Sciences, University of Belgrade
snezana.knezevic@fon.bg.ac.rs; Tel.: +381-63-345-230

Stefan Milojević

Audit, accounting, financial and consulting services company „Modys Standards“ doo Beograd, sector „Fraud Prevention and Fraud Investigations;
aviation.adviser@gmail.com

Miljan Adamović

Pharmacy „ZDRAVLJE LEK“ Kragujevac; zdravljelek@gmail.com

Jovan Travica

Faculty of Business, Singidunum University, Belgrade;
j.travica@singidunum.ac.rs

Abstract: Fraud is a word with a significant weight. In order to prevent fraud, it is necessary to identify the causes of fraud and to create a plan to prevent it. There are various possible causes that motivate people to commit fraud. Regardless of differences in culture, tradition, or customs, all cultures treat fraud, bribery, and corruption as a prohibited and unethical act. Emergencies happen unpredictably and lead to immediate shifting of focus and attention of individuals and organizations to resolving the situation. During a pandemic or major natural disaster, there are limitations in the ability to manage the risks of fraudulent acts, which can take many forms and cause major economic and other types of consequences. This paper discusses the causes and problems related to the occurrence of fraud that are specific to emergency situations. Various control activities that can be undertaken during an emergency situation will also be pointed out in order to reduce the risk of fraud to the lowest possible level.

Keywords: fraud, management, emergency situations, control activities.